

ANALIZĂ ANTROPOLOGICĂ A SCHELETELOR DESCOPERITE ÎN CADRUL AȘEZĂMÂNTULUI MONAHAL-SPITALICESC „SFÂNTUL PANTELIMON”, PANTELIMON (JUDEȚUL ILFOV)

Gabriel Vasile

ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF THE SKELETONS DISCOVERED AT “SFÂNTUL PANTELIMON” ABBEY HOSPITAL, PANTELIMON (ILFOV COUNTY)

The results of anthropological study of osteological remains from the “Sfântul Pantelimon” abbey hospital, revealed the presence of 18 individuals (14 adults and 4 subadults) belonging to 8 funeral complexes excavated in 2008. 7 females, 6 males and one individual with sex unknown were identified.

Keywords: modern period, physical anthropology, inhumation/reinhumation graves.

Cuvinte cheie: perioadă modernă, antropologie fizică, morminte de inhumație/reinhumație.

Introducere

Cercetările de arheologie preventivă din anul 2008 întreprinse de Muzeul Național de Istorie a României în cadrul așezământului monahalo-spitalicesc „Sfântul Pantelimon”, (Pantelimon, jud. Ilfov), au scos la iveală pe lângă vestigii arheologice și opt complexe funerare de inhumație date de autorii cercetării¹ ca aparținând epocii moderne. Mormintele sunt lipsite de inventar cu excepția unor paiete și resturi de țesături de la veșmintele în/cu care au fost inhumați/reinhumați. Menționăm că analiza arheologică a așezământului face obiectul unui articol prezent în volumul de față (Ene, Păunescu, Paraschiv-Grigore 2010, 241-260).

Cercetări anterioare asupra complexului monastic, suprapus astăzi de complexul hotelier „Lebăda”, au fost efectuate de Radu Ciuceanu în 1985. Autorul semnalează prezența unor morminte *intra* și *extra muros*, în schimb, precizează că nu este vorba despre un cimitir organizat. De asemenea, au fost cercetate și mormintele ctitorilor: Grigore II Ghica, și Doamna Zoe —mormântul A și Alexandru II Ghica —mormântul B (Ciuceanu 2001, 331–336).

Materiale și metode

Materialul scheletic a fost curățat cu apă, fără detergenți², restaurarea realizându-se cu un adeziv pe bază de cianoacrilat.

Evaluarea stării de conservare s-a efectuat pe baza gradelor de conservare stabilite de McKinley (Brickley, McKinley 2004, 14–17), pe o scară de la 0 (oase cu suprafață nemodificată din punct de vedere morfologic) la 5+ (oase puternic erodate, a căror morfologie este modificată).

Identificarea resturilor scheletice s-a realizat utilizând atât bibliografie de specialitate (White, Flokens 2005 sau Bass 1987), cât și material comparativ.

În vederea stabilirii numărului minim de indivizi (NMI) au fost examinate toate oasele (fragmentare sau incomplete), pentru a obține o valoare cât mai exactă a acestuia.

Estimarea vârstei la deces a indivizilor aparținând claselor de vârstă *infans* I și *infans* II s-a realizat pe baza schemei de erupție dentară propusă de Ubelaker (1978, 47), pe baza dimensiunilor maxime ale diafizelor oaselor lungi —utilizându-se tabelele întâlnite la același autor (Ubelaker 1978, 48–49)—, sau prin comparație dimensională cu schelete aparținând

¹ Dr. Anca Păunescu, Irina Ene, Ioana Grigore, Mihai Vasile, Alis Ștefănescu, Eugen Paraschiv și Ionuț Bocan — Muzeului Național de Istorie a României.

² Acest demers a fost realizat de Alis Ștefănescu, colaborator al Muzeului Național de Istorie a României, căreia ținem să-i mulțumim și pe această cale.

colecției de referință din cadrul Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare, Muzeul Național de Istorie a României. Pentru subiecții adulți, estimarea vârstei la deces s-a realizat pe baza metodei complexe propuse de Acsádi și Nemeskéry (1970, 122–135), care presupune evaluarea a patru caractere morfologice (gradul de obliterare al suturilor craniene, structura externă a suprafeței simfizare pubice, morfologiile interne ale epifizelor proximale ale humerusului și femurului, observate prin secțiuni sagitale). Indivizii au fost încadrați în clasele de vârstă întâlnite la Sjøvold (Sjøvold 1990 *apud* Lofqvist 2004, 10). Atunci când nu s-a putut estima vârsta, subiecții au fost plasați într-una din grupele sub-adult/adult, granița dintre cele două clase considerând-o ca fiind momentul obliterării sincondrozei sfeno-occipitale.

Determinarea sexului a fost realizată numai în cazul indivizilor adulți utilizându-se metoda propusă de Acsádi și Nemeskéry (1970, 87–91), bazată pe examinarea/calcularea elementelor morfologice craniene și post-craniene ce traduc caracteristicile secundare ale scheletului.

Analiza biometrică a fost efectuată pe baza dimensiunilor craniometrice, mandibulare și post-craniene propuse de D. Brothwell și S. Zakrzewski (Brickley, McKinley 2004, 27–33). Indicii aferenți dimensiunilor obținute au fost calculați după R. Martin (1914, 475–574 și 887–953).

Statura indivizilor a fost stabilită atât în cazul indivizilor adulți —prin aplicarea ecuațiilor de regresie propuse de Pearson (Pearson 1899 *apud* Rösing 1988, 597), precum și pe baza tabelelor propuse de Trotter și Glessner (Olivier 1960, 262–266)—, cât și în cazul copiilor pe baza ecuațiilor de regresie propuse de Visser (1998, 415). Încadrarea în categorii a fost realizată după Martin (1914, 208), numai în cazul subiecților adulți.

Pentru evaluarea condițiilor patologice au fost utilizate publicații de specialitate: Ortner (2003) și Roberts, Manchester (2005).

Identificarea caracterelor non-metriche (epigenetice) de la nivelul craniului s-a efectuat

pe baza atlasului lui Hauser și De Stefano (1989).

Analiză osteologică

Cpl 1 (S 024, deranjat, 9, -0,40 m)³ — NMI = 2, schelete incomplete, restaurate.

Schelet 1: stare conservare – grad 2; stare de reprezentare:

Membrul superior stânga (III) —claviculă (lipsă extremitate medială), humerus (distrugerii distale, lipsă treime proximală) și ulnă (lipsă treime distală).

Membrul superior dreapta (IV) —humerus (un fragment de diafiză).

Membrul inferior stânga (V) —tibie (treime distală).

Membrul inferior dreapta (VI) —tibie (69⁴. 361,54 mm) și astragal.

Sex: masculin.

Categorie de vârstă: adult (complet epifizat).

Statură: 162,53 ± 3,5 cm/170 cm⁵ (sub-mijlocie/mare).

Schelet 2: stare conservare – grad 3; stare de reprezentare:

III. claviculă (lipsă extremitate laterală) și ulnă (diafiză).

V. tibie (jumătate distală) și astragal.

VI. tibie (jumătate distală).

Sex: feminin.

Categoria de vârstă: adult (complet epifizat).

Au mai fost identificate: două fragmente de parietal, un metacarpian 2 dreapta și două fragmente de mici dimensiuni aparținând unor diafize fibulare, nealocate cu siguranță unuia dintre cele două schelete.

Cpl 2 —schelet incomplet, restaurat stare conservare— grad 1; stare de reprezentare:

Scheletul cranian (I) —patru fragmente din cele două parietale, de mici dimensiuni.

³ Precizăm că au fost păstrate datele originale de înregistrare din timpul cercetării de teren.

⁴ Cu caractere îngroșate au fost redat numerele Buikstra și Ubelaker.

⁵ Prima valoare reprezintă statura estimată după Pearson, iar cea de-a doua după Trotter & Glessner.

Scheletul axial (II) —vertebre (patru toracale și două lombare) și coaste (10 fragmente: unul stânga, trei dreapta și șase cu simetrie incertă).

III. un carpian (trapezoid) și două metacarpiene (2 și 3).

IV. trei falange (una proximală și două intermediare)⁶.

Sex: feminin.

Categoria de vârstă: adult (corpuri vertebrale sudate).

Cpl 3 (S 024, deranjat, 1, -0,30-0,40 m)—NMI = 6, schelete incomplete, restaurate.

Schelet 1: stare conservare – grad 3; stare de reprezentare:

I. neurocraniu (aproximativ complet, prezintă distrugerii bilaterale la nivelul regiunii temporo-parietale și la nivelul bazei craniului; 1. 178,16 mm; 2. 164,64 mm; 12. 101,14 mm; 19. 112,14 mm; 20. 113,97 mm) și viscerocraniu (maxilă stânga reprezentată doar prin alveolele I¹-M² —cu excepția M¹, restul dinților sunt pierduți *postmortem*—; maxilă dreapta aproximativ completă, I¹ pierdut *postmortem*; mandibulă —ram orizontal stânga; 30. 28,47 mm).

II. nouă vertebre (trei cervicale, patru toracale și două lombare, plus fragmente de arcuri și corpuri vertebrale), stern (un fragment de corp) și coaste (29 fragmente: trei stânga, patru dreapta și 22 cu simetrie incertă).

III. claviculă (jumătate laterală), scapulă (fragmentară), radius (lipsă treime distală), ulnă (48. 276,98 mm) și un metacarpian (3).

IV. scapulă (distrugerii la nivelul marginii vertebrale și unghiului inferior), radius (distrugerii la mijlocul diafizei), ulnă (jumătate proximală) și o falangă (proximală).

V. coxal (un fragment de ilion) și femur (cap femural și diafiză; 64. 32,39 mm; 65. 34,41 mm).

VI. două tarsiene (astragal și calcaneu) și un metatarsian (1).

Sex: masculin.

Vârstă: 33 ani (*adultus*), estimată pe baza femurului stânga (faza I).

Statură: -/176 cm (mare).

Caracterizare antropologică: diametru antero-posterior maxim (mijlociu), diametru transversal maxim (foarte lat), indice cranian orizontal ultrabrahicran (= craniu extrem de rotund —92,41) și indice platimerie stânga (eurimer = femur rotunjit sub trohantere — 94,12).

Caractere non-metrice: foramen parietal (câte unul, bilateral) și canale hipoglosale (câte unul, bilateral).

Schelet 2: stare conservare – grad 1; stare de reprezentare:

I. neurocraniu (frontal; 19. 105,78 mm).

III. scapulă (fragmentară), radius (45. 242,88 mm), ulnă (lipsă proces stiloid), trei carpiene (semilunar, capitat și hamat) și două metacarpiene (1 și 4).

IV. claviculă, radius (45. 243,49 mm), humerus (40. 313,09 mm), trei carpiene (scafoid, capitat și hamat), două metacarpiene (2 și 4) și două falange (una intermediară și una distală).

Sex: feminin.

Vârstă: 51 ani (*maturus/senilis*), estimată pe baza humerusului dreapta (faza II).

Statură: 160,03 ± 3,88 cm/166,5 cm (mare).

Schelet 3: stare conservare – grad 1; stare de reprezentare:

V. femur (un fragment de diafiză).

Sex: feminin.

Categoria de vârstă: (probabil) adult.

Schelet 4: stare conservare – grad 3; stare de reprezentare:

V. fibulă (lipsă epifiză proximală) și două tarsiene (astragal și calcaneu).

VI. femur (lipsă epifiză distală; 64. 26,52 mm; 65. 32,18 mm).

Sex: feminin.

Vârstă: 44 ani (*adultus/maturus*), estimată pe baza femurului dreapta (faza II).

Caracterizare antropologică: indice platimerie dreapta (platimer —82,41).

Schelet 5: stare conservare – grad 2; stare de reprezentare:

⁶ Nu a fost stabilită simetria în cazul falangelor (mâini și picioare). ele fiind alocate membrului drept respectiv, în toate cazurile.

I. neurocraniu (frontal —distrugerii în regiunea eminențelor frontale stânga— și patru fragmente de parietal) și viscerocraniu (zigomatic dreapta cu foramen zigomaticofacial, mandibulă —un fragment de ram orizontal dreapta cu alveole, pm_1 — pm_2 și m_1 —doar coroana).

Vârsta dentară: 2–3 ani ± 8–12 luni (*infans I*).

Schelet 6: stare conservare – grad 3; stare de reprezentare:

III. claviculă (jumătate laterală) și humerus (extremitate proximală).

V. femur (60. 109,93 mm) și tibie (jumătate proximală).

VI. femur (extremitate proximală) și tibie (jumătate proximală).

Vârsta diafize: 0,5–1,5 ani (*infans I*).

Statură: 688,31 ± 124 mm.

De asemenea, au mai fost identificate resturi osteologice care nu au putut fi alocate cu certitudine scheletelor 5 sau 6: fragmente craniene (neurocraniu), vertebre, coaste, claviculă stânga, humerus stânga (jumătate proximală), vertebre (arcuri și corpuri vertebrale) și coaste (fragmentare). Categoria de vârstă: *infans I* (pe baza dimensiunilor oaselor).

M 4, schelet incomplet, restaurat, stare conservare— grad 3; stare de reprezentare:

I. neurocraniu (aproximativ complet, prezintă distrugerii la nivelul frontalului —arcuri supraciliare stânga și occipitalului— porțiunea squamoasă dreapta) și viscerocraniu (aproximativ complet, cu distrugerii la nivelul maxilei stânga, orbitei stânga, procesului coronoid și condilului lateral mandibular dreapta; lipsă zigomatic stânga). I^1 stânga, I^1 și C^1 dreapta, I_1 – I_2 , P_2 și M_2 stânga, I_1 – I_2 și P_2 dreapta —pierduți *postmortem*; I^2 – M^2 stânga, I^2 , P^1 – M^2 dreapta, P_1 și M_1 stânga, P_1 , M_1 – M_2 dreapta —pierduți *antemortem*.

II. vertebre (șase cervicale, nouă toracale și două lombare); stern (manubriu și un fragment de corp), coaste (20 fragmente: cinci stânga, cinci dreapta și 10 cu simetrie incertă) și sacrum (distrugerii la nivelul suprafeței auriculare dreapta și la nivelul ultimelor două sacrale).

III. claviculă (distrugerii la extremități), scapulă (distrugerii la nivelul marginii vertebrale și unghiului inferior), humerus (lipsă extremitate distală), radius, ulnă, cinci carpiene (lipsă semilunar, trapezoid și hamat) și metacarpene (toate).

IV. claviculă (distrugerii la extremități), scapulă (distrugerii la nivelul marginii vertebrale și unghiului inferior), humerus, radius, ulnă (distrugerii în treimea diafizară distală), cinci carpiene (lipsă capitat, piramidal și pisiform), metacarpene (toate) și 16 falange (nouă proximale și șapte intermediare).

V. coxal (distrugerii la nivelul spinei iliace antero-superioare și ischionului, lipsă pubis), femur (ambele extremități), tibie (un fragment din platoul tibial) și fibulă (un fragment de diafiză).

VI. coxal (distrugerii la nivelul spinei iliace antero-inferioare și pubisului), femur (distrugerii în aria marelui trohanter și condilului medial), tibie, fibulă (distrugerii proximale), două tarsiene (astragal și calcaneu) și trei falange (una proximală și două intermediare).

Sex: masculin.

Vârsta: 47,75 ani (*maturus*), estimată pe baza gradului de obliterare al suturilor craniene (faza II), humerusului stânga (faza II), femurului stânga (faza II) și suprafeței simfizare pubiene (faza III).

Caracterizare antropologică: diametru antero-posterior maxim (mijlociu), diametru transversal maxim (îngust), indice cranian orizontal (mezocran = craniu mediu), înălțime craniu (mijlocie), indice vertico-longitudinal (hipsicran = craniu înalt), indice vertico-transversal (metriocran = craniu mijlociu), înălțime superioară față (mijlocie), lățime nas (mijlocie), înălțime nas (foarte înaltă), indice nazal (hiperleptorin = nas foarte îngust), înălțime orbite (joasă), lățime orbite (foarte late), indice orbital (cameconch = orbite joase, largi), indice arcadă alveolară superioară (dolicuran = palat strâmt), lărgime bigoniacă (largă) și indice platimerie (platimer = femur aplatizat dinainte înapoi sub trohantere).

Măsurători craniene	
1. diametru antero-posterior maxim (g – op)	179,75 ⁷
2. diametru transversal maxim (eu – eu)	142,85
indice cranian orizontal (2 : 1)	79,47
4. înălțime craniu (ba – b)	136,08
indice vertico-longitudinal (4 : 1)	75,70
indice vertico-transversal (4 : 2)	95,26
5. lungime bază craniu (n – ba)	100,72
6. lungime față (ba – pr)	96,32
indice gnathic (= alveolar) (6 : 5)	95,63
10. înălțime față superioară (n – pr)	65,88
12. lățime față superioară (fmt – fmt)	102,96
19. coardă frontală (n – b)	109,02
20. coardă parietală sagitală (b – l)	115,10
21. lungime coardă occipitală (l – o)	93,43
14. lățime nas (al – al)	24,06
13. înălțime nas (n – ns)	56,57
indice nazal (14 : 13)	42,53
16. înălțime orbită stângă	-/32,25
15. lățime orbită stângă (ek – d)	-/45,63
indice orbital dakrial stâng (16 : 15)	-/70,67
8. lungime palat (pr – alv)	54,32
7. lățime palat (ekm – ekm) (în dreptul M ₂)	46,39
indice arcadă alveolară superioară (7 : 8)	85,40
28. lărgime bigoniacă (go – go)	105,78
30. lărgime minimă ram vertical	28,49/-
Măsurători post-craniene	
60. lungime maximă femur	-/415,04
64. diametru sagital subtrohanterian (ap)	27,52/26,84
65. diametru transversal subtrohanterian (ml)	34,24/32,76
indice platimerie (64 : 65)	80,37/81,92
62. lățime bicondilară femurală	81,81/-
69. lungime maximă tibială	-/330,89
40. lungime maximă humerală	-/311,41
42. diametru sagital (vertical) cap	48,63/ 47,68
41. lățime humerală epicondilară	-/50,44
45. lungime maximă radius	221,02/220,08
48. lungime maximă ulnă	240,74/241,29

⁷ Dimensiunile sunt exprimate în milimetri.

Statură: 156,69 ± 3,65 cm/ 162,16 cm (mică/ submijlocie).

Condiții patologice: edentație parțială (maxilă stânga — între I²–M²; maxilă dreapta — la nivelul I² și între P¹–M²; mandibulă stânga — la nivelul P₁ și M₁; mandibulă dreapta — la nivelul P₁ și între M₁–M₂).

Caractere non-metrice: foramen parietal (trei — două stânga și unul dreapta) și canale hipoglosale (câte unul, bilateral).

Cpl 5 (S 024, 1, -0,50–0,60 m) — NMI = 3, schelete incomplete, restaurate.

Schelet 1: stare conservare – grad 3; stare de reprezentare:

II. sacrum (S1–S2).

III. humerus (distrugeri în treimea proximală diafizară).

IV. scapulă (un fragment din marginea axilară), humerus (lipsă epifiză distală) și o falangă (intermediară).

V. coxal (distrugeri la nivelul ilionului), femur (distrugeri la nivelul marelui trohanter; **60.** 444,54 mm; **64.** 27,32 mm; **65.** 33,74 mm), tibie (lipsă maleolă medială), fibulă (un fragment de diafiză fibulară) și un tarsian (calcaneu).

VI. fibulă (un fragment de diafiză fibulară).

Sex: feminin.

Vârsta: 38,5 ani (*adultus/maturus*), estimată pe baza humerusului stânga (faza II) și femurului stânga (faza I).

Statură: 158,27 ± cm/164 cm (supramijlocie/mare).

Caracterizare antropologică: indice platimerie stânga (platimeric —80,97).

Schelet 2: stare conservare – grad 4; stare de reprezentare:

VI. femur (un fragment de diafiză) și tibie (distrugeri în treimea distală).

Sex: feminin.

Categoria de vârstă: adult (complet epifizat).

Schelet 3: stare conservare – grad 1; stare de reprezentare:

V. coxal (ilion) și femur.

VI. coxal (un fragment de ilion), femur (lipsă treime proximală; **60.** 128,43 mm) și tibie (**69.** 104,57 mm).

Vârsta diafize: 0,5–1,5 ani (*infans I*).

Statură: 752,13 ± 110,5 mm.

M 6: schelet incomplet, restaurat, stare conservare— grad 3; stare de reprezentare:

I. neurocraniu (frontal — distrugeri bilaterale în aria suturii coronare; parietale — fragmente; temporale și occipital —**21.** 99,99 mm) și viscerocraniu (maxilă stânga — fără M¹ și M², pierduți *antemortem*; maxilă dreapta — lipsă C¹ și Pm²; mandibulă — distrugeri la nivelul ramului orizontal stânga în dreptul molarilor, lipsă ram ascendent stânga, M₁ și M₂ pierduți *antemortem*; **30.** 29,56 mm — dreapta).

II. vertebre (trei cervicale, șapte toracale și o lombară, plus alte fragmente de corpuri și arcuri vertebrale), stern (corp), coaste (39 fragmente: cinci stânga, șase dreapta și 28 cu simetrie incertă) și sacrum.

III. claviculă (distrugeri laterale), scapulă (distrugeri la nivelul acromionului, procesului coronoid, unghiurilor superior și inferior), humerus (**40.** 293,14 mm; **42.** 43,51 mm; **41.** 56,92 mm), radius (un fragment de diafiză), ulnă (lipsă extremitate distală), două carpiene (scafoid și hamat) și două metacarpene (2 și 4).

IV. claviculă, scapulă (un fragment ce cuprinde cavitatea glenoidă și alte fragmente de la nivelul corpului), humerus (lipsă jumătate distală, **42.** 43,65 mm), ulnă (treime proximală), două metacarpene (3 și 5) și șase falange (patru proximale și două intermediare).

V. femur (lipsă treime distală, **64.** 27,97 mm; **65.** 31,44 mm).

VI. coxal (distrugeri la nivelul aripii iliace, lipsă pubis) și un tarsian (navicular).

Sex: masculin.

Vârsta: 54,5 ani (*maturus/senilis*), estimată pe baza humerusului dreapta (faza III) și femurului stânga (faza III).

Caracterizare antropologică: indice platimerie stânga (eurimer —88,96).

Statură: 154,10 ± 3,3 cm/161 cm (mică/submijlocie).

Condiții patologice: carii dentare (mandibulă —P₂ dreapta pe toată suprafața, M₃ dreapta mesial și distal), edentație parțială (maxilă stânga — în dreptul M¹–M²; mandibulă — în dreptul M₁–M₂).

Caractere non-metrice: canale hipoglosale (câte unul, bilateral).

M 7: —NMI = 2, schelete incomplete, restaurate.

Schelet 1: stare conservare – grad 4; stare de reprezentare:

V. tibie (extremitate distală), fibulă (lipsă extremitate proximală), un tarsian (calcaneu) și un metatarsian (4).

VI. femur (condil lateral și un fragment de diafiză), rotulă, tibie (un fragment din platoul tibial și treime distală) și două tarsiene (astragal și calcaneu).

Sex: masculin.

Categoria de vârstă: adult (epifizat complet).

Schelet 2: stare conservare – grad 1; stare de reprezentare:

II. coaste (trei fragmente: două dreapta și unul cu simetrie incertă).

III. un metacarpian (4).

IV. claviculă (lipsă extremitate laterală), scapulă (distrugeri la nivelul marginii vertebrale, unghiului inferior și superior), humerus (distrugeri în jumătatea diafizară), radius (distrugeri la nivelul diafizei; 45. 167,74 mm), ulnă (jumătate proximală) și un metacarpian (4).

Vârstă diafize: 7,5–8,5 ani (*infans* II).

Au mai fost identificate două fragmente de parietal, de mici dimensiuni, nealocate cu siguranță unuia dintre cele două schelete.

M 10: NMI = 2, schelete incomplete, restaurate.

Schelet 1: stare conservare – grad 4; stare de reprezentare:

VI. tibie (diafiză), fibulă (trei fragmente de diafiză) și două tarsiene (astragal și calcaneu).

Sex: nu a putut fi determinat cu exactitate.

Categoria de vârstă: adult (tuberozitatea calcaneului epifizată).

Schelet 2: stare conservare – grad 3; stare de reprezentare:

V. tibie (distrugeri extremitate distală, lipsă treime proximală) și fibulă (lipsă treime proximală).

VI. tibie (lipsă extremitate proximală), fibulă (75. 378,70 mm), cinci tarsiene (lipsă cuneiform I și cuboid) și metatarsiene (toate).

Au mai fost identificate câteva fragmente de diafiză și epifiză distală femurală, fără simetrie precisă.

Sex: masculin.

Categoria de vârstă: adult (complet epifizat).

Statură: –/173 cm (mare).

Rezultate

Au fost supuse analizei 18 schelete umane provenind din opt complexe funerare de inhumatie din așezământul monahalo-spitalicesc „Sfântul Pantelimon”.

Materialul osteologic prezintă un grad de abraziune/eroziune mediu (suprafața majorității oaselor are o morfologie ușor afectată de aciditatea solului/acțiunea erozivă a rădăcinilor la 44,44% dintre indivizii analizați). De asemenea, gradul de fragmentaritate al oaselor este ridicat.

În ceea ce privește starea de reprezentare, cu excepția mormintelor 4 și 6, care se aflau în poziție anatomică (orientate V–E), celelalte sunt mai mult sau mai puțin incomplete (atât la nivelul etajului cranian, cât și post-cranian) și deranjate (din cauza intervențiilor ulterioare post-depoziționare) sau constituie obiectul unor reînhumări.

Sexul indivizilor a fost determinat doar în cazul adulților. Au fost identificați șapte indivizi de sex feminin, șase de sex masculin, iar unui individ nu i s-a putut determina sexul.

Categoriile de vârstă în care se încadrează indivizii analizați sunt: *infans* I (patru), *infans* II (unu), *adultus* (unu), *adultus/maturus* (doi), *maturus* (unu), *maturus/senilis* (doi) și adulți (opt).

Statura a putut fi estimată în nouă cazuri (doi indivizi de sex feminin, cinci de sex masculin și doi copii). Întâlnim staturi mari în cazul femeilor și staturi plasate în categoriile mică și mare în cazul bărbaților.

Nu s-a putut realiza un tipar morfometric pe baza dimensiunilor și indicilor (cranian și post-cranian), în primul rând din cauza numărului mic de fragmente osteologice

analizate, precum și din cauza numeroaselor distrugerii, în special cele de la nivelul craniului.

Condițiile patologice identificate (doar la **M4** și **M6**) se rezumă doar la boli dentare: carii și edentații (parțiale), rezultatul probabil al unei igiene orale defectuoase.

Din nefericire, segmentul cefalic este incomplet sau lipsește în majoritatea cazurilor, acest lucru împiedicându-ne să identificăm și unele eventuale caractere non-metrice de la acest

nivel. Totuși, am surprins prezența foramenelor parietale (**cpl 3** —schelet 1 și **M4**) și a canalelor hipoglosale exprimate bilateral și complet nedivizate în toate cazurile (**cpl 3** —schelet 1, **M4** și **M6**). De remarcat prezența a trei forame parietale, două stânga și unul dreapta (la individul atribuit **M4**) situație mai rar întâlnită, de obicei foramele parietale fiind în număr de două, bilateral exprimate (Hauser și De Stefano 1989, 78).

BIBLIOGRAFIE

- Acsádi, Nemeskéry 1970** — Gy. Acsádi, J. Nemeskéry, *History of human life span and mortality*, Budapest, 1970.
- Bass 1987** — W. M. Bass, *Human Osteology: A Laboratory and Field Manual*, Missouri Archaeological Society, 1987.
- Brickley, McKinley 2004** — M. Brickley, J.I. McKinley, *Guidelines to the Standards for Recording Human Remains*, IFA Paper, No. 7, British Association for Biological Anthropology and Osteoarchaeology, 2004.
- Ciuceanu 2001** — R. Ciuceanu, *Autocrație și naționalism. Destinul unei dinastii*, București, 2001.
- Ene, Păunescu, Paraschiv-Grigore 2009** — I. Ene, A. Păunescu, I. Paraschiv-Grigore, *Așezământul monahal-spitalițesc „Sfântul Pantelimon”*, CercA, XVII, 2010, p. 241-260.
- Hauser, De Stefano 1989** — G. Hauser, G.F. De Stefano, *Epigenetic variants of the human skull*, Schweizerbart, Stuttgart, 1989.
- Lofqvist 2004** — C. Lofqvist, *Osteoarchaeological report on human skeletal remains from Eyre Square, Galway City*, Moore Archaeological & Environmental Services Ltd, 2004.
- Martin 1914** — R. Martin, *Lehrbuch der Anthropologie*, Verlag Von Gustav Fischer, Jena, 1914.
- Olivier 1960** — G. Olivier, *Pratique anthropologique*, Vigot Frères (Éd.), Paris, 1960.
- Ortner 2003** — D. J. Ortner, *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*, Academic Press, San Diego & London, 2003.
- Pearson 1899** — K. Pearson, *On the reconstruction of stature of prehistoric races. Mathematic contributions to the theory of evolution*, Transactions of the Royal Society, ser. A, 192, p. 169–244.
- Roberts, Manchester 2005** — C. Roberts, K. Manchester, *The Archaeology of Disease*, 3rd edition, J.H. Haynes & Co. Ltd., Sparkford, 2005.
- Rösing 1988** — F. W. Rösing, *Körperhöhenrekonstruktion aus skelettmaßen*, în *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden biologie des menschen*, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart-New York, 1988, p. 586–599.
- Sjøvold 1990** — T. Sjøvold, *Estimation of stature from long bones utilizing the line of organic correlation*, în *Human Evolution*, 5, 1990, p. 431–447.
- Ubelaker 1978** — D. H. Ubelaker, *Human skeletal remains*, Manuals on archaeology, 2nd edition, Washington, 1978.
- Visser 1998** — E. P. Visser, *Little waifs: estimating child body size from historic skeletal material*, *International Journal of Osteoarchaeology*, 1998, 8, p. 413–423.
- White, Folkens 2005** — T. D. White, P.A. Folkens, *The human bone manual*, London, 2005.

GABRIEL VASILE

Muzeul Național de Istorie a României
Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare
Calea Victoriei, 12, sector 3, 030026
București
antropologie@mnir.ro.